

Vastaus valtuustoaloitteeseen koskien omaishoitoa ja kiertävää perhehoitoa.

Valmistelijat: Palvelualuepäällikkö, arjentuki- ja etäpalvelut, Jaana Koinsaari, omais- ja perhehoidon koordinaattori Sarianna Maaranen, Palvelualuejohtaja Minna Mutanen, Lapsiperhepalveluiden palvelualuepäällikkö, lapsiperhepalvelut Milla Ryyänen

Jaana Strandman on tehnyt 13.6.2023 valtuustoaloitteen koskien omaishoitajuutta. Kiitos tärkeän asian esille nostamisesta ja Eloisan strategian mukaisesti omaishoito on tärkeä palvelu, mitä tulee tukea ja kehittää saatujen palautteiden perusteella. Valtuustoaloite liitteenä.

1. Omaishoidon sopimukset

Valtuustoaloitteessa tuodaan esille, että omaishoidon sopimuksia on irtisanottu ja että omaishoitajat ovat ottaneet yhteyttä ja ihmetelleet asiaa, vaikka heidän mielestään hoidettavan tilanne ei ole muuttunut. Eloisan omaishoidon kriteerit, maksut ja taksat on päätetty Eloisan hallituksessa 21.12.2022 §337. Valtuustoaloitteessa pyydetään selkeät kriteerit, perustelut sekä yhtenäiset toimintatavat. Nämä on kuvattu ikääntyneiden palveluiden Palveluoppaassa (<https://etelasavonha.fi/asiakkaan-opas/palveluoppaat/>) sekä Etelä-Savon hyvinvointialueen omaishoidon 2023 sääntökirjassa (<https://etelasavonha.fi/eloisa/saantokirjat/#Omaishoidon-saantokirja>), minkä aluehallitus on hyväksynyt 21.12.2022 §337.

Palveluoppaaseen ja sääntökirjaan kirjatut omaishoidon kriteerit, perustelut ja toimintatavat valmisteltiin vuoden 2022 aikana yhteistyössä Etelä-Savon hyvinvointialueen ikääntyneiden ja vammaispalveluiden ammattilaisten ja asiantuntijoiden sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Näin on tehty jo useamman vuoden ajan. Jatkossa mukaan kutsutaan myös omaishoidon kokemusasiantuntijoita. Tuon valmistelutyön tuloksena syntyi Etelä-Savon hyvinvointialueen omaishoidon sääntökirja 2023 (<https://etelasavonha.fi/eloisa/saantokirjat/#Omaishoidon-saantokirja>). Muutoksia entiseen organisaatioon nähden ei omaishoidon myöntämisen perusteisiin / kriteereihin ole tullut, niitä ainoastaan selkeytettiin ikäryhmittäin.

Omaishoidon tuen myöntäminen perustuu yksilölliseen tarveharkintaan ja tukena on Etelä-Savon hyvinvointialueella käytössä olevat toimintakyvyn arvioinnin työkalut (RAI) ja myöntämisen perusteet, jotka on tarkemmin kuvattu Etelä-Savon hyvinvointialueen omaishoidon sääntökirjassa (linkki). Omaishoidon tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon sosiaalinen ympäristö, hoidettavan fyysinen ja psyykinen tila, ikä, muut sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä yhteiskunnan muut tukimuodot. Omaishoidon tuella yhdessä muiden sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kanssa pyritään takaamaan hoidettavan hyvinvoinnin sekä terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävät palvelut. Omaishoidon tuen myöntämisen edellytykset määritellään laissa. Hoitoisuusryhmää ja hoidettavan toimintakykyä arvioitaessa otetaan huomioon hoidettavan ja hoitajan kokonaistilanne. Mikään tietty diagnoosi ei oikeuta tai edellytä omaishoidon tukea. Omaishoidon tukeen ei ole oikeutta, mikäli avun tarve on esimerkiksi pelkästään ruoanlaitossa, siivouksessa, pihatöissä tai asioinnissa kodin ulkopuolella. Arvioinnissa otetaan huomioon myös perheen normaalit sisäiset vastuut, esimerkiksi puolisoiden välinen tavanomainen auttaminen ja vanhempien tavanomainen vastuu lapsesta. Omaishoidon tuesta tehdään vuosittain seuranta käynnit, jonka yhteydessä arvioidaan toimintakyky ja palveluiden tarve. Tarkistuksen yhteydessä arvioidaan kokonaisvaltaisesti omaishoidon tuen perusteita myös muiden palveluiden näkökulmasta.

Lasten omaishoidon tuen toimintamallia kehitetään meneillään olevassa hankkeessa. Tavoitteena on luoda sellainen malli, jossa lasten omaishoidon tuki on laadukkaasti hoidettu kokonaisuus. Tavoitteena on, että perheellä on yksi omatyöntekijä, joka hahmottaa ja koordinoi lapsen ja perheen palvelukokonaisuuden.

Toimintamallissa omaishoidon tukea arvioidessa hyödynnetään asiantuntijaryhmän kanssa kehitettyä hoitoisuus- ja toimintakykymittaria, lapsen/nuoren hoitoisuutta ja toimintakykyä arvioivia lausuntoja ja lapsen kanssa työskentelevien (koulu/varhaiskasvatus) työntekijöiden näkemystä sekä perhe- ja kotitilanteen sopivuutta omaishoidon tuen toteuttamiseen. Lapsille tai nuorille, joilla on esim. autismin kirjon häiriö, ADHD, Touretten oireyhtymä, on myönnetty omaishoidon tukea silloin, kun on hoitoisuus ja toimintakyky on arvioitu täyttämään omaishoidon tuen myöntämisen edellytykset. Uusi toimintamalli ei siis ole näitä lapsia tai nuoria syrjivä.

Tällä hetkellä enemmistö lasten omaishoidontuen sopimuksista on määräaikaista perustuen lapsen kasvuun ja kehitykseen. Etenkin murrosikää lähestyvien vammaisten lasten kohdalla on tärkeää huolehtia lapsen itsenäistymiskehityksen ja aikuisuuteen kasvamisen edellytyksistä yhtä lailla kuin muidenkin lasten. Tällöin omaishoidon tuki ei pääasiallisena ja/tai ainoana tukimuotona ole välttämättä paras mahdollinen.

Ikäihmisten kohdalla etenkin tulee aina huomioida, onko ikäihminen kykenevä huolehtimaan hoidettavasta ja riittävä tuki ja seuranta systemaattista sekä järjestää riittävän ajoissa sotepalveluita tukemaan omaishoitajuutta. Ikäihmisten kohdalla palvelutarpeen arvioinnin tekevät ikäpalvelujen palveluohjaajat, vammaispalvelun asiakkaiden osalta vammaispalvelun palveluohjaajat ja sosiaalityöntekijät, lapsiperheiden osalta palvelutarpeen arvioinnin tekevät lapsiperhepalveluiden palvelu- ja sosiaali-ohjaajat sekä sosiaalityöntekijät, mikäli kyseessä erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori.

Omaishoidon asiakkaita on ollut 1.1-30.6.2023

	Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu	Kesäkuu
Ikääntyneet	930	928	917	924	915	894
Vammaiset	489	493	492	492	487	485
Työikäiset	16	15	15	13	13	12
Lapsiperheet	170	163	163	154	153	136

Oikaisuvaatimukset ajalla 1.1.- 30.6.2023 koskien omaishoidon tukea

Omaishoidon tukea koskevat oikaisuvaatimukset, joita ratkaistu 13 kpl, jaottuivat seuraavasti:

1. ikäihmisten palvelut 6 kpl
2. lapsiperhepalvelut 6 kpl
3. vammaispalvelut 1 kpl

Yleisin hylkyperuste päätöksissä on ollut, ettei asiakkaan hoidollisuus vastaa hyvinvointialueen ohjeistuksen mukaisia kriteerejä. Näissä kaikissa viranhaltijan päätös on pidetty voimassa Etelä-Savon hyvinvointialueen omaishoidontuen sääntökirjan mukaisesti (Etelä-Savon hyvinvointialueen omaishoidon sääntökirja 2023, Etelä-Savon hyvinvointialueen aluehallitus 21.12.2022 §337).

2. Kiertävän perhehoidon muuttuminen maksulliseksi

Valtuustoaloitteessa esitetään kiertävän perhehoidon maksuttomuutta liittyen omaishoitajan asiointivapaaseen. Eloisan hallitus on päättänyt asiakasmaksuista kokouksessaan, 21.12.2022 §337 omaishoitajan asiointivapaan maksuista seuraavasti: 1) osavuorokautinen alle 6 tuntia kestävä perhehoito, 12,00 euroa ja 2) osavuorokautinen 6-8 tuntia kestävä perhehoito 18,00 euroa.

Valtuustoaloitteessa tuodaan esille, että omaishoitajien lakisääteisiä vapaita pidetään liian vähän. Kiertävän perhehoidon myötä omaishoitajien vapaiden käyttö on kuitenkin lisääntynyt. Omaishoitajat ovat myös voineet jakaa vapaat paremmin itselleen sopiviksi. Vapaiden järjestämismahdollisuuksia ei ole karsittu, vaan päinvastoin niitä pyritään lisäämään. Valmennamme koko ajan lisää uusia perhehoitajia. Omaishoitajan asiointivapaat olivat aikaisemmin maksuttomia, mutta hyvinvointialueen sääntökirjan valmistelun yhteydessä päädyttiin esittämään asiointivapaat maksulliseksi. Perusteena olivat yhdenvertaiset asiakasmaksut yksin asuvien ikääntyneiden kanssa, joille kiertävä perhehoito on ollut maksullista. Valtakunnallisesti hyvinvointialueilla, joissa asiointivapaa on käytössä, on se kaikkialla maksullinen.

Eriyishuollon piirissä oleville asiakkaille kiertävä perhehoito on kuitenkin edelleen maksutonta. Jatkossa asiointivapaiden maksullisuudesta tai maksuttomuudesta päättää aluehallitus.

Mikäli kiertävän perhehoidon palvelu muutetaan maksuttomaksi, tämä tarkoittaa tuottojen vähenemistä noin 288 000 eurolla. Lisäkustannuksia ei synny.

Maksuttomina palveluina hyvinvointialue tarjoaa omaishoitajille kahden vuoden välein tehtävät hyvinvointi- ja terveystarkastukset, sijaishoito hoidettavalle sekä omaishoitajille suunnatut koulutukset ja valmennukset, joita hyvinvointialue järjestää.

3. Terveyspalveluissa omaishoitajan mukana olemisen mahdollistaminen

Valtuustoaloitteessa tuodaan esille, että omaishoitajalla olisi mahdollisuus olla mukana terveyspalveluissa. Tämä on tärkeä asia ja tulee mahdollistaa aina, mikäli potilas ei itse keillä omaishoitajan mukanaoloa. Ikääntyneiden palveluissa suosittelemme aina, että omaishoitaja olisi mukana terveydenhuollon vastaanotoilla, mutta siitä on oltava asiakas- ja potilastiedoissa merkintä, sillä on myös huomioitava omaishoidettavan itsemääräämisoikeus.

Omaishoitajat voivat olla mukana vastaanottotilanteissa. Näissä tilanteissa omaishoitajan rooli on merkityksellinen esimerkiksi potilaan voinnin/tilanteen selvittämisessä.

Tärkeää on, että usein näissä tilanteissa myös omaishoitaja ottaa vastuuta jatkohoito-ohjeista tai muusta potilaan kotona selviytymiseen liittyvistä asioista.

Toki päivystyksessä tai vastaanotoilla voidaan tehdä tutkimuksia tai toimenpiteitä, joissa ei voi ulkopuolisia olla mukana. Mutta näistä tilanteista käydään yhteinen keskustelu.

4. Omaishoidon ja omaishoitajan työn sujuvuus ja toimivuus

Omaishoidon ja omaishoidon työn sujuvuus asiaa tuotiin myös aloitteessa esille ja tämä tärkeä asia on otettu viestinnässä jo huomioon. Etelä-Savon hyvinvointialueen verkkosivuilla on kuvattu kattavasti kaiken ikäisten omaishoitoon liittyviä asioita (<https://etelasavonha.fi/palvelut/ikaihmiset/omaishoidontuki/>), lisäksi verkkosivuilta löytyy yhteydenottotiedot puhelinasiointiin ja sähköiseen asiointiin sekä osoitteet kasvokkain tapahtuvaan ohjaukseen ja neuvontaan. Verkkosivuilta löytyy myös linkki sähköiseen palveluoppaaseen (<https://etelasavonha.fi/asiakkaan-opas/palveluoppaat/>), jota on saatavissa myös paperiversiona eri toimipisteistämme.

Etelä-Savon hyvinvointialue on ottanut käyttöön uuden asiakaspalautejärjestelmän, mikä yhtenäistää alueen palautekanavia sekä helpottaa asiakaspalautteen keräämistä ja antamista. Palautetta seurataan säännöllisesti ja se toimii tiedolla johtamisen tukena.

Omaishoitajuutta tuetaan monin eri palveluin. Omaishoidon tuki on kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä hoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista. Se on harkinnanvarainen sosiaalipalvelu, jota hyvinvointialue järjestää sitä varten varaamiensa määrärahojen rajoissa. Omaishoidon tuen myöntämisedellytyksistä ja sisällöstä säädetään omaishoidon tuesta annetussa laissa (Laki omaishoidon tuesta 937/2005).

Omaishoidon tukeen sisältyy omaishoidettavalle: 1) omaishoito, 2) hoito- ja palvelusuunnitelmassa määriteltävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja 3) omaishoitajan vapaan ajaksi annettavat palvelut.

Omaishoidon tukeen sisältyy omaishoitajalle: 1) hoitopalkkio, 2) vapaa, 3) eläke- ja tapaturmavakuutus sekä 4) hoitotehtävää tukevat sosiaali- ja terveyspalvelut. Omaishoitajalle maksettavan palkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa.

Tänä vuonna kehitämme omaishoidon tukea osana kestävän kasvun (RRP) hankekokonaisuutta. Hankkeessa otetaan käyttöön systemaattisen tuen etäpalvelun toimintamalli omaishoitajille, joka sisältää digitaalisen hyvinvointikyselyn ja etävastaanoton.

Omaishoidon kustannukset 1-6/2022 ja 1-6/2023

	1-6/2022	1-6/2023
Ikääntyneet	3 654 312,65	4 929 796,82
Vammaiset	2 144 662,83	1 601 330,94
Lapsiperheet		488 434,58